

50 година Етнографског института Српске академије наука и уметности

Протекло је 50 година од 5. јула 1947. године, од дана када је донета одлука о оснивању Етнографског института Српске академије наука и уметности са задатком да "организује систематско и планско проучавање насеља и порекла становништва, народног живота, обичаја и веровања, као и фолклора у нашој земљи и код наших народа". За нама је време рада на више пројеката на систематском и комплексном проучавању народног живота и културе. Пола века постојања и непрекидне делатности једне научно-истраживачке организације у области културно-историјских наука, у нашим условима значајан је период и разлог за обележавање тог јубилеја, за сумирање резултата, за осврт на оно што је учињено, за преиспитивање програма и научних пројеката, укратко, за критички приступ целокупном раду у раздобљу које је протекло, али уз дужно уважавање и поштовање напора и настојања свих који су уложили велики труд, своје умне и интелектуалне способности у развој Института и постигнуте резултате. Етнографски институт обележио је двадесетпетогодишњицу, тридесетпетогодишњицу и четрдесетпетогодишњицу свога рада. После обележавања првог јубилеја процењено је да је десетогодишње раздобље довољно дуго за осврт на рад и програм као и за процену резултата, и истовремено прилика да се обавести научна јавност о томе шта су учинили и на којим проблемима раде сарадници Института као и да се представе пројекти, теме и проблеми проучавања. Педесетогодишњица је још једна прилика за осврт на укупну делатност Института као и на ваљаност опредељења за текући дугорочни пројекат *Етнологија српског народа и Србије*, на којем радимо од 1991. године. Пројекат се састоји од више подпројеката и тематских целина, а могу се укључивати и нове теме, питања и проблеми који су од интереса за етнологију Србије посебно са становништа изазова и задатака који стоје пред нама на крају XX века. Истовремено, обележавањем педесетогодишњице рада Института у прилици смо да сагледамо још једном да ли су добро одабрани проблеми на којима радимо, односно који ће најважнији задаци бити на почетку новог миленијума.

* * *

Пре општег осврта, подсетимо се шта је претходило савременом етнолошком научно-истраживачком раду, шта је поставило основе и утрло путеве, у ствари створило услове за конституисање и организовање Етнографског института САНУ. Претходни етнографски и етнолошки рад по обиму и по значају заиста је велик, обавезујући за све који се баве и посвећују пословима у области етнологије. На темељима које су поставили Доситеј Обрадовић и ненадмашни Вук Стефановић Караџић, а касније наставили његови следбеници. *Друштво српске словесности* пре 150 година, сада већ далеке 1847. године, у "табличном прегледу предмета", у програмском прогласу о садржају свог званичног органа *Гласник Друштва Српске словесности*, између осталог уврстило је и радове о српском народу, о животу народном, о старим српским обичајима у разним приликама, па старе песме и предања народна, као и описе предела српских, путописе са историјским садржајем. У закључку програмских начела Гласника стоји још да чланци највише одговарају тренутку и духу времена, да је потребно да се посебно обрати пажња на питања која се тичу стања српског народа и његове будућности али и свих словенских народа, мисли се пре свега на питања језика, књижевности, историје, етнографије, уметности, географије и природе¹. *Српско учено друштво*, као наследник Друштва српске словесности од 1865. године, наставља истраживање на програмским начелима и објављује у свом Гласнику различиту грађу о народном животу и описе српских предела. Законом о оснивању Српске академије наука 1886. године, у члану 5. прописано је да ради и на "истраживању етнографском... Срба и српског суседства". На иницијативу Стојана Новаковића из 1892. године, већ 1894. године дошло је до покретања *Српског етнографског зборника*, једног од најзначајнијих научних серијских издања, познатог и признатог у нашој земљи и иностранству, који је током времена подељен у четири одељења: *Насеља и порекло становништва*; *Живот и обичаји народни*; *Народне умотворине* и *Расправе и грађа*. У 98 томова Српског етнографског зборника обухваћена су главна научна питања и истраживања народног живота и културе. Антропоеографски су проучени многи крајеви и насеља, порекло становништва, традиционална привреда, неки аспекти становања и градитељства и више тема из области материјалне културе. У већем броју књига објављена су монографска истраживања и синтезе из области народног живота и обичаја, затим народног стваралаштва и, најзад, изванредан број студија и расправа обрађује поједине тематске целине. Тако данас Српски етнографски зборник представља огроман корпус изворне грађе, синтеза и расправа за етнологију српског народа, али и непосредну или упоредну грађу и студије за суседне народе и националне мањине. Највеће заслуге и признања, у времену до другог светског рата, у овом послу, припадају Ј. Џвијићу, Т. Р. Ђорђевићу и Ј. Ердељановићу, затим њиховим претходницима, сарадницима и следбеницима. На тим темељима, одмах после окончања другог светског рата и ослобођења земље, већ у октобру 1945. године, на иницијативу тадашњег

¹ *Гласник Друштва Српске Словесности*, свезка I, Београд 1847.

председника Српске академије наука Александра Белића, а на основу реферата дописног члана САН Војислава Радовановића донета је одлука о оснивању Етнографског института Српске академије наука². После тога, настављене су припреме и 1947. године, након усвајања Статута и постављења првог директора Војислава Радовановића и хонорарних сарадника из реда најистакнутијих научника као и првих стално запослених истраживача, Институт отпочиње са редовном делатношћу у рану јесен исте године. "Као установа Академије наука, Етнографски институт је у ствари добио улогу централне и научне установе у Србији за етнологију"³, што је у протеклих пет деценија стално потврђивао, без обзира на тешкоће и проблеме са којима се суочавао и периоде застоја у развоју. Прве године рада протекле су у конституисању, окупању сарадника и кадровском оспособљавању за основне задатке, како је у првом Статуту записано, да организује антропогеографска, етнографска и фолклористичка проучавања у нашој земљи и ван Југославије.⁴

Прву деценију рада Института обележило је настављање испитивања предеоних целина и насеља у Србији и неким суседним областима и појединих комплекса етнографских проблема, како би се темељно обавило проучавање развоја насеља, културе и етногенезе српског народа и националних мањина, што је претходно, у великој мери био главни задатак Етнографског одбора САН, који се старао о објављивању радова у Српском етнографском зборнику од његовог оснивања. Тон таквој оријентацији давао је оснивач и први управник Института Војислав Радовановић (1947-1957) са сарадницима, међу којима су били Александар Белић, Боривоје Дробњаковић, Душан Недељковић, Александар Дероко, Петар С. Јовановић, Миленко С. Филиповић, Петар Ж. Петровић, Бранислав Којић и други, тада већ познати истраживачи, углавном етнологи, антропогеографи, фолклористи, лингвисти и архитекте. Од оснивања посвећена је пажња припремању нових млађих истраживача, па је тако већ прве године рада Институт имао четири стипендиста, два на групи за етнологију и два на групи за географију Филозофског факултета у Београду. Упоредо са организовањем и развојем научно-истраживачког рада, приступило се и припремама за покретање издавачке делатности. Два ушитника за истраживање објављена као Повремена издања у 1949. години, управо то потврђују. Прва свеска Посебних издања Етнографског института, у којима се објављују углавном монографски радови, изашла је 1950. као и први Зборник радова Етнографског института. Прва књига Гласника Етнографског института, у којој се налази велики број чланака, расправа, студија и других прилога на близу 700 страница, изашла је 1952. године.⁵ Одмах се приступило и формирању научне библиотеке, која је већ, 1950. имала преко 3600 свезака књига и часописа. Од 1949. одржавају се стручна и научна предавања, организује размена публикација са многим установама, па одлазак сарадника на научне скупове у земљи и иностранству и најзад, гостовања и размена научника са истакнутим научно-истраживачким установама из многих земаља.

После доласка Боривоја Дробњаковића (1957-1961) на чело Института, наставља се успешан развој скоро свих делатности и функција. Предмет истраживања, задаци и програм рада од 1958. године, унеколико се проширују и чвршће одређују. Тако је рад сада био усмерен на "етнолошко, антропогеографско и економско-социолошко проучавање народног живота, народног стваралаштва у прошлости и садашњости, а нарочито проучавање утицаја убрзане индустријализације и урбанизације које мењају навике наших људи"⁶. До извесне стагнације у организацији рада и издавању Гласника, који није изашао осам година (1961-1969) дошло је због тешког финансијског стања Института, али и субјективних слабости у време када је директор био Мирко Барјактаровић. Тих година доста се радило на испитивању преображаја народног живота, на припремама књиге о народима тадашње Југославије, на истраживањима у угроженим насељима у Ћердапској клисури и другим великим градитељским радовима, испитивању неких националних мањина у Војводини (Русини, Украјинци, Словаци, Роми) итд.⁷ После доласка Бранислава Којића за директора Института (1969-1971) отпочиње обнављање и отклањање недостатака нарочито у оним делатностима где је до њих дошло. Заостала годишта Гласника објављују се као двоброји и вишебројеви и убрзо се поново обезбеђује редовно издавање. Санација и интензивирање редовног рада настављено је и за време док је Институтом руководио Атанасије Урошевић (1971-1973). На овако широко постављеним задацима и са структуром запослених истраживача из неколико струка, као и окупањем већим бројем спољних сарадника, Институт је утемељио свој рад и постигао несумњиво значајне резултате, али то истовремено не значи да они нису могли бити већи по обиму, садржају и значају. У овом раздобљу објављен је знатан број студија, чланака, расправа и монографија о проучавањима у Србији и неким другим крајевима Југославије не само у издањима Института. Овде трба поменути и истраживања националних мањина у Војводини и Срба у Румунији, посебно у селу Свињица у Ћердапској клисури.⁸ Од 1971. године, па током целе следеће деценије, када су директори били Танасије Урошевић, Милорад Васовић (1973-1978) и Петар Влаховић (1978-1982), рад Института био је усмерен на пројекте:

² А. Урошевић, Развој и рад Етнографског института Српске академије наука и уметности (1947-1972), *Гл. Етнографског института САНУ(ГЛЕИ)*, књ. XXI, Београд 1973, 5

³ Исто, 7

⁴ Упор. Н. Пантелић, Уводна реч на отварању научног скупа "Етнологија пред новим изазовима", *ГЛЕИ*, књ. XLI, Београд 1992, 12

⁵ Види Е. В. Церковић, Библиографија издања Етнографског института и радова објављених у њима, *ГЛЕИ*, књ. XXI, Београд 1972, 25; М. Ивановић - Баришић и А. Јанковић, Библиографија издања Етнографског института у овој свесци.

⁶ А. Урошевић, *нав. дело*, 7-8; П. Ш. Влаховић, Уз тридесет пету годишњицу рада Етнографског института САНУ, *ГЛЕИ*, књ. XXXI, Београд 1982, 11-12

⁷ А. Урошевић, *нав. дело*, 11

⁸ Види Н. Пантелић, Уводна реч на отварању научног скупа "Етнологија пред новим изазовима", *ГЛЕИ*, књ. XLI, Београд 1992, 12 и даље

Стално праћење промена у народној култури; Испитивање насеља угрожених великим јавним радовима и на темама *Монографска антропогеографско-етнолошка проучавања*⁹. Нарочито у оквиру прва два тематска блока истраживања су вођена у 26 одабраних насеља на територији Србије, затим у више насеља која су била предвиђена или већ, делимично/потпуно исељена и измештена на нове локације. Испитивања су вођена и у насељима на траси изградње железничке пруге Београд – Бар, као и подручју изградње хидроелектрана "Ђердап I" и "Ђердап II", па у приградским насељима пет индустријских градова (Београд, Крушевац, Лесковац, Пирот и Нови Пазар) у којима су посебно истраживане промене у традиционалној култури и утицај индустрије и града на народни живот. У овом раздобљу повећан је обим теренских истраживања, уравнотежена је и повећана издавачка делатност у последњих неколико година на прелазу из седамдесетих у осамдесете године. Од 1980. до 1990. године, после одласка Петра Влаховића, до постављења новог директора, више од годину и по дана, од 1982. до 1984. године, на месту вршиоца дужности два пута је била Милка Јовановић и једном Десанка Николић. Душан Бандић руководио је Институтом у времену од 1984. до 1989. године, када је, прво за вршиоца дужности, а после тога и за директора постављен Никола Пантелић, који је на тој дужности и у години обележавања педесетогодишњице рада. У деветој деценији нашег века, сарадници Института радили су на пројекту *Етничке и етнолошке одлике становништва Србије*, затим већа пажња била је посвећена подпројекту *Етнолошко проучавање исељеништва из Србије*, а нешто ближе је одређена и тема и започето је *Етнолошко истраживање у урбаним срединама*. У овом, као и претходном раздобљу, учињени су одређени напори на припреми синтетичког дела "Српски етнолошки речник".

Од 1991. године, у новом пројекту *Етнологија српског народа и Србије* (за раздобље 1991-1995) настављају се започети дугорочни истраживачки послови, унеколико проширени и иновирани у погледу садржаја, и мислимо одређенији у приступу проблемима који се обрађују са наглашеном тежњом да се уведе нови методолошки постулати и нови садржаји, као и да се обрада и анализе обављају на савременији начин. Истовремено, Институту је као средишњој научноистраживачкој институцији поверена координација и обједињавање рада у Србији у области етнологије на заједничком пројекту под наведеним називом.

Основни циљ пројекта *Етнологија српског народа и Србије* је систематско изучавање живота и обичаја, етничких и етнолошких појава и процеса на тлу Србије и Срба у расејању, као и додира, прожимања и укушних односа културе Срба са културама других етноса како у времену тако и у простору. Пројекат је имао пет тематских целима или подпројеката: а) *Етничке и етнолошке одлике становништва Србије*; б) *Етнолошко истраживање урбаних средина на тлу Србије*; в) *Срби ван Србије и националне мањине у Србији* (ове три теме су биле непосредни задатак сарадника Института); г) *Народни живот Срба и Србије етнолошка енциклопедија* и д) *Породица и култура* (реализују Одељење за етнологију Филозофског факултета у Београду, односно Центар за етнолошка истраживања Одељења за етнологију Филозофског факултета у Београду). Касније је укључена и тема *Етнолошка монографија Војводине* на којој су радили сарадници Музеја Војводине у Новом Саду.

Постављени задаци у обједињеном дугорочном пројекту су:

- подизање општег и појединачног нивоа сазнања о етнологији Срба и Србије, како у погледу фундаменталних питања тако и примењивих резултата;
- умножавање етнографског и другог фонда документарног материјала који ће омогућити анализе, компаративна истраживања и сигурније закључивање;
- давање целовитих одговора на питања којима се бави етнологија и Пројекат, а јављају се нарочито са динамичним процесима и променама у структури сеоског и градског становништва и као последица општих токова развоја и промена у друштву, посебно са великим миграцијама из села у град и због друштвених као и мноштва других догађања не само у последњих неколико деценија него и у текућем времену. До овога ће се долазити и проучавањем појединачних тема, предеоних целина и регионалних тема. Савремена етнологија је позвана да опише и протумачи преплитања традиционалне (народне – сеоске) и савремене културе, трансформацију образаца и/или стереотипа у култури сеоских средина и чување традиционалних образаца и понашања код градског становништва, већином досељеног из села у последњих неколико деценија;
- пружање одговора на питања о етничком идентитету, његовим одликама и обележјима, чувању и преображавању или чак губљењу. Затим о степенима етничке акултурације као и о културном двојству код Срба у страном етничком окружењу у расејању;
- осавремењавање и усавршавање теоријског и методолошког приступа и поступака у регионалним, тематским и општијим етнолошким изучавањима;
- усавршавање и специјализација истраживача за задатке постављене у пројекту сталним праћењем нових достигнућа у науци, у свету и код нас, посебно оним значајним за етнологију. Степени усавршавања изражаваће се кроз израду и објављивање магистарских и докторских дисертација а, нарочито после тога у истраживачким студијама које ће обезбеђивати напредовање сваког истраживача и афирмацију етнологије.

Овако одређени циљеви и задаци дугорочне програмске оријентације чине садржину Пројекта и плана рада за раздобље 1996 – 2000. година, уз извесне промене, прилагођавања и тематске допуне, као и одређивање постављених циљева, што значи, да се настављају започета истраживања. Тако је тема *Етнолошко истраживање урбаних средина* укључена у општију тему – подпројекат *Етничке и етнолошке одлике*

⁹ П. Ш. В л а х о в и ћ, *нав. дело*, 12

становништва Србије а уврштена је нова тема *Етнoлoшкo прoучaвaњe симбoличкe кoмуникaцијe* и прикључена је као истраживачки задатак Института тема *Етнoлoшкa мoнoгрaфијa Вoјвoдинe*.

Тема *Етничкe и етнoлoшкe oдликe стaнoвништвa Србијe* подељена је на два тематска блока а) монoтематска и регионaлнo-тематска истраживања и б) кoмплексна мoнoгрaфска истраживања појединих предеоних целина или сеоских заједница.

Циљ монoтематских и регионaлнo-тематских истраживања је идентификовање појава и процеса у животу и култури као и утврђивања функција и значења изучаваних феномена у синхронoм и дијахронoм смислу. Култура савременог села, а исто тако и града не може се, у савременом етнoлoшкoм приступу, посматрати нити изучавати изоловано од утицаја града на село и обратно (образовање и професионални рад, урбанизација насеља, индустријализација) и чињенице о великом преливању сеоског становништва у градове, које, бар за извесно време, одржава вишеструке и различите везе променљивог интензитета са сродницима у селу или са селом као завичајном заједницoм. Из тих разлога и истраживање у градским срединама није посебна тема већ је укључена у овај подпрoјекат. Значи, истраживања у овом делу подпрoјекта усмерена су на настојања откривања транскултурацијских процеса и њихових последица. Прoучавања културе села и града треба да омогуће научне одговоре на питања одржавања континуитета или дисконтинуитета, као и трансформације традиционалних одлика и вредности у селу односно у граду, а исто тако и одржавања традицијске свести и неких обележја која имају смисао етничке идентификације код градског становништва. Зато овај део подпрoјекта садржи низ тема на којима ради већина истраживача Института.

Кoмплексна мoнoгрaфска истраживања треба да обухвате неистражене и мање истражене пределе, скупине насеља или појединачна насеља са наглашеним задатком етнoгрaфског испитивања више питања и прикуљања новог материјала који ће у анализама омогућавати дефинисање села на крају другог миленијума и указивати на перспективе његовог развоја и могуће токове у преображају традиционалне културе. У ово су укључују и истраживања у сарадњи са Етнoкултурoлoшкoм радионицoм Сврљиг, *Духoвнa и мaтеријaлнa културa стaнoвништвa истoчнe Србијe и сусeдних oбласти*. Резултати рада саопштавају се на годишњим међународним скуповима у Сврљигу и објављују у Етнoкултурoлoшкoм зборнику.

На теми *Срби ван Србијe и нaциoнaлнe мањинe нa тлу Србијe* наставаљају се проучавања живота и културе Срба у исељеништву. Резултати вишегодишњег рада потврђују да су етничке одике Срба у њиховом етничком и културном простору као и у расејању, њихови културни додири или судари са културом других етничких група, важни за разумевање етничких и акултурационих процеса и за одређене теоријско-методолошке поставке али и као примењиви у одређивању културне политике и уопште односа према Србима ван Србије. У току су радови на проучавању и изради студија: Срби у Бања Луци крајем XIX и почетком XX века; Српски исељеници у Дулуту (САД) а наставаљају се испитивања исељеника у Енглеској и Аустралији. Испитују се последице продуженог боравка радника на раду у иностранству и њихове поновне интеграције у матичну средину. У току је израда студије о српској националној мањини у Мађарској "Срби у Будимпешти и околини". Ради се и на испитивању Срба у Батањи (југоисточна Мађарска). У припреми су поновна истраживања Срба у селу Свињица на обали Дунава у Ђердану (Румунија). У току је припрема и обнављање истраживања националних мањина у Србији у сарадњи са матичним националним или мањинским научним и културним институцијама.

Предмет истраживања теме *Етнoлoшкo истраживање симбoличкe кoмуникaцијe* је структура и функција традиционалне и савремене вербалне и невербалне симбoличкe кoмуникaцијe. Више радова реализованих у пројектима Института садрже етнoлoшкe релевантне проблеме кoмуникaцијe. Испитују се нека питања епске традиције, митова, легенди, обредна и магијска кoмуникaцијa, као и симболика ликовног, градитељског, играчког, музичког и позоришног језика као појава и њихова улога у невербалном општењу. Поред наведеног, обрађују се и функције савремених медија и облика друштвене кoмуникaцијe (штампа, ТВ, радио, скупови разне природе итд) као чиниоца промена и стабилности и њихов утицај на појавне облике савременог традиционализма.

У оквиру теме *Етнoлoшкa мoнoгрaфијa Вoјвoдинe* у току је рад на студији о обичајима из животног циклуса Срба у Војводини.

Током педесетогодишњег рада, Институт је настојао да успостави широку међународну сарадњу са сродним истраживачким институцијама и истраживачима који се посебно интересују за питања етнoгенезе, етничких процеса, живота и обичаја становништва Србије или за неке опште проблеме етнологије. Та сарадња у појединим периодима била је успешнија а каткад је долазило и до стагнације. Најтеже раздобље било је између 1992. и 1995. године, у време међународних санкција према Југославији али и у то време сарадња се одвијала са више земаља а нарочито са Русијом и суседним земљама Мађарском, Румунијом и Бугарском. Уопште, сарадња је остваривана кроз заједничке истраживачке пројекте, студијске боравке истраживача, усавршавања стручњака, организовање научних скупова, симпозијума и семинара, кроз учествовање сарадника Института на међународним скуповима у земљи и иностранству и путем размене литературе и информација. Тако је успостављена разграната сарадња која се сада обнавља и истовремено проширује. У протеклом периоду,

као и сада, радило се или се ради на заједничким пројектима односно, припреми истраживачких пројеката и тема на основу потписаних протокола и постигнутих споразума, између осталих са:

- Институтом за етнологију и антропологију Руске академије наука на испитивањима руске емиграције у Србији и утицајима на нашу културу и на теми *Компаративна истраживања трансформације традиционалне културе*;

- Етнографским институтом Словачке академије наука радило се на теми *Проучавање народних култура Карпата и Балкана*, а резултати су проверавани на заједничким скуповима истраживача. У току су припреме за обнављање ове сарадње;

- Етнографским институтом Мађарске академије наука, а тема је била *Југословенско-мађарске везе у животу и култури становништва*, која се практично непрекидно одвија. Проучавања српске националне мањине у Мађарској спроводе и организују истраживачи из наше земље. Део ових резултата редовно се саопштава и на редовним међународним скуповима о националним мањинама у Бекешчаби (Мађарска), а целовити радови у публикацијама Института и другим издањима;

- Катедром за етнологију Универзитета Адам Мицкијевич из Познања (Пољска), радило се на темама: породица, обреди прелаза, урбана етнологија, а у вези са тим одржана су и три научна скупа истраживача. Сарадња са пољским институцијама одвија се преко персоналних контаката, а у току су и настојања на поновном чвршћем успостављању међуинституционалне сарадње.

- Етнографским институтом са музејем Бугарске академије наука; утврђен је план истраживања, а непосредна жива комуникација и стална сарадња одвија се преко Етнокултуролошке радионице Сврљиг на проучавању *Духовне и материјалне културе становништва источне Србије и суседних области*, односно преко редовних годишњих међународних научних скупова у Сврљигу и Зборника Етнокултуролошке радионице;

- Институтом за друштвена и хуманистичка истраживања Румунске академије наука из Темишвара склопљен је договор за тему *Срби у Свињици и румунском Банату и Румуни у југословенском Банату*. У току су договори и са Етнографским институтом Румунске академије наука а започета су истраживања румунских етнолога у Југославији.

Ово је само неколико примера о сарадњи на неким пројектима Етнографског института са сродним институцијама у иностранству. Иначе, сарадња се одвијала и одвија се са више других научних институција у Европи и Америци без посебног пописа послова и протокола. У нашем Институту су због истраживачких послова или усавршавања, као и одржавања предавања, боравили научни радници из Велике Британије, бившег СССР-а, Русије, Француске, САД, Кине, Пољске, Мађарске, Румуније, Немачке, Аустралије, Бугарске, Чешке, Словачке и других земаља. Такође, више истраживача из Института, због истраживачких послова, студијских боравака или ради усавршавања били су у већини поменутих земаља и на много научних скупова још и у Холандији, Норвешкој, Грчкој итд. Поред осталог истраживачи из Института учествовали су на конгресима Уније антрополошких и етнологских наука, конгресима Удружења за европску етнологију, на међународним конференцијама о националним мањинама у Бекешчаби (Мађарска), конференцијама о етнологском филму и многим другим научним састанцима¹⁰.

* * *

Објављени научноистраживачки резултати најбоље приказују рад Института. Зато се издавачкој делатности посвећује значајна пажња. Издања Института су:

- Гласник *Етнографског института САНУ*. У Гласнику се објављују научни и стручни радови из текућих истраживачких пројеката и радови значајни за рад Института. У прилозима се, такође, проверавају претпоставке и теоријско-методолошка опредељења будућих монографских дела и обимнијих студија. Објављују се информације и осврти на рад и збивања у Институту, прикази, осврти и критике литературе, библиографије, хронике и друго. До сада је објављено четрдесет и пет свезака, а у припреми је нова свеска за 1997. годину.

- Зборник *радова Етнографског института САНУ* је публикација у којој се налазе истраживачки резултати више аутора о одређеним питањима, као што су испитивања неке регије или теме, или су то саопштења са научних скупова. Објављено је двадесет бројева.

- *Посебна издања Етнографског института САНУ* све више добијају на значају зато што се у њима претежно објављују студије и различите монографије истраживача и сарадника Института. Објављено је четрдесет и две књиге, односно четрдесет и пет свезака.

Из прегледа наслова и садржаја *Посебних издања* и *Зборника* (види Библиографију издања Института у овом Зборнику) недвосмислено се види да Институт настоји на спровођењу основних задатака из свог програма и планова и да је истраживачка делатност разноврсна и у складу са научноистраживачким функцијама.

Поред поменутих издања, Институт је објавио и две свеске *Editions speciales* одабраних чланака из својих публикација на страним језицима како би омогућио већем броју научника бољи увид у тематику и проблеме

¹⁰ Види посебне прилоге о делатностима Института.

којима са баве његови сарадници, и две свеске *Повремених издања* посебне намене као што је напр. едукација или помоћ истраживачима.

Године 1992. покренута је нова библиотека *Животопис*, у којој ће бити објављиване првенствено животне приче Срба у расејању и други записи непрофесионалних испитивача. Ова едиција требало би да буде извор за етнoлошка проучавања, али и занимљиво штиво за шири круг читалаца, а истовремено комплементарна са другим издањима Института и другим публикацијама које се баве традицијом и савременим животом људи у земљи и исељеништву. До сада су објављене три књиге а у припреми су нови рукописи.

* * *

У протеклом педесетогодишњем раздобљу Институт је често имао велике проблеме у обезбеђивању материјалних средстава и других услова за истраживачки рад и у набавци савремене опреме. Било је пуно тешкоћа и на плану усавршавања истраживача, што је добрим делом била последица друштвеног односа према етнологији а не само недостатак средстава и способних кадрова. С обзиром на многе потешкоће и кадровске могућности од почетка деловања Института истраживачки програм усмераван је на најзначајније теме и проблеме за српску етнологију, од регионалних и општијих антропогеографских и етнографско-етнолошких проучавања народног живота и културе до истраживања преображаја традиционалних садржаја и савремених етничких процеса целине српског народа у земљи и расејању. Од интеракције и узајамности са културама у окружењу и уопште, до прегледа и синтеза националног и општијег значења. Анализе и вредновања рада Института одређују значај постигнутих резултата, још боље ће то учинити време као неумитни судија. Студије и друга дела која су произашла из рада његових истраживача уколико представљају научни допринос остаће као трајна вредност наше науке.

Институт је од оснивања био и остао, како према документима тако и у стварности, главна етнoлошка истраживачка установа у Србији. Међутим, није увек имао и такав третман. За такав однос према Институту и за његов статус делимичну одговорност носе и неки од организатора рада и неки истраживачи. Али, резултати које су остварили истраживачи Института, од оснивања до данас, недвосмислено потврђују оправданост постојања овакве институције и потребу даљег развијања и проширивања њене научноистраживачке и сваке друге делатности, уз непрекидно кадровско снажење, обнављање и усавршавање. Полазећи од наведеног Институт је настојао да, преиспитује своја програмска опредељења и пројекте на којима раде истраживачи, да свој рад предочава научној јавности. Тако су и на неколико научних скупова последњих година, посвећеним различитим питањима, на којима су проверавани текући и будући пројекти и теме истраживања, као и савремени погледи и идеје о традицији и њеном проучавању у нашем времену и предстојећим годинама управо се то и чинило, тежило се ка пређењу и хватању корака са савременим токовима у науци. На научним скуповима настојали смо да окупљамо компетентне стручњаке из земље и иностранства да непосредно излажу своја виђења и мишљења о положају и перспективама етнoлошких истраживања, да говоре о проблемима и питањима етничког идентитета, социо-демографским променама и другим етничким процесима, па друштвеним и културним вредностима – вредносним системима и другим темама својих проучавања. То подразумева и потврђивање или редефинисање предмета, задатака и циљева етнoлошких истраживања као и одређивања места етнологије у систему антрополошких и културно-историјских наука. Прилози се односе на савремене друштвене и културне процесе на локалном, националном и знатно ширем плану, на савремене миграције становништва и етничке проблеме у вези са њима, на политичку, економску и другу актуелизацију питања етничког, националног и културног идентитета, на континуирано критичко сагледавање прошлости и традиционалне културе, начине њених проучавања и вредновања, на изучавања међуетничких и међунационалних односа са становишта етнологије. Истовремено то су и прилике за сагледавања могућег проширивања подручја етнoлошких истраживања на нове или раније маргиналне теме као што су била питања у вези са етнoлошким проучавањима у урбаним срединама и симболичка комуникација, па успостављање чвршће сарадње етнологије са другим наукама о човеку и култури и друго. Све ово је у функцији проверавања и потврђивања циљева и задатака етнологије, односно њеног епистемолошког положаја. Може се слободно рећи да је у целокупном педесетогодишњем раздобљу, рад Института био усмерен највећим делом на актуелне проблеме, што се може видети у мноштву објављених дескрипција појава и проблема, па студија, синтеза и теоријских поставки што представља несумњиви допринос у којем се огледају стање и дoмети савремене српске етнологије.

На крају треба истаћи да је Институт од оснивања непрекидно повезан са Српском академијом наука и уметности, која преко Одељења друштвених наука и академика, чланова Научног већа и Управног одбора, остварује непосредан утицај на рад и функције института.